

Infokanalite olulisus ja usaldusväärsus

Ragne Kõuts-Klemm, Andres Jõesaar

Meediat ning ajakirjandust kui üht selle osa peetakse meediauuringutes üsna konsensuslikult demokraatliku ühiskonna möödapääsmatuks institutsiooniks. Ajakirjandus varustab selle liikmeid vajaliku infoga ning loob eeldused ühiskonnaelus osalemiseks. Elanike informeeritus sõltub nii sellest, milliseid kanaleid keegi info saamiseks kasutab, kui ka sellest, kui oluliseks ja usaldusväärseks saadavat infot peab. Mitmekesise meediapakumise tingimustes saab välja kujuneda suur hulk erinevaid „meediarepertuaare“, mis iseloomustab Eesti elanike meediakasutust ka praegu.¹

Meedia pole oluline kanal mitte üksnes päevauudiste, vaid igasuguse info saamiseks. Elanikkonna meediakasutus on viimase kümne aastaga oluliselt muutunud.

2010. aastal olid Eesti elanike viis kõige olulisemat info hankimise kanalit „Aktuaalne kaamera“ (ETV ja ETV2), „Reporter“ (Kanal 2), Postimees, TV3 uudised ja Delfi. Eesti- ja venekeelse elanikkonna pingerida erines: eestlaste kolm olulisemat olid „Aktuaalne kaamera“ (65% — väga oluline ja mõnevõrra oluline), „Reporter“ (55%) ja Postimees (47%); venekeelsete elanike seas peeti kõige olulisemaks infokanaliks PBK uudistesaadet „Vremja“ (76%), lisaks nimetas suhteliselt suur hulk vastajaid Eesti infoallikatest olulisena ka „Aktuaalset

kaamerat“ (35%) ja Raadio 4 (39%). Selline keelepõhine erinevus on olnud teada juba 1990. aastate algusest ning tuli taas esile ka Saar Polli 2014. aasta uuringust.²

2019. aastal Kantar Emori küsitluse andmetest selgub, et venekeelse elanikkonna infokanalite eelistuste pingerida on mõnevõrra muutunud ning allikate hulka on lisandunud venekeelne kanal ETV+³ (vt lähemalt Andres Jõesaare artiklit meediakasutuse ja usaldusväärse kohta käesolevas aastaraamatus, joonis 13).

Meedia mõju hindamisel, eriti just valeinformatsiooni leviku kontekstis, tuleb lisaks meediakanali olulisusele silmas pidada ka meediakanali usaldusväärset. Elanike usaldust mingi institutsiooni vastu saab tõlgendada kui hinnangut selle institutsiooni toimimise edukusele (kas institutsioon teeb seda, mida peaks inimeste arvates tegema). Usaldus meedia vastu on olnud nii Euroopas kui ka Eestis languses, ent Eestis usaldatakse meediat rohkem kui Euroopa Liidus keskmiselt (vt joonis 1).

Uuringud näitavad, et usaldus meedia vastu on seotud üldise usaldusega riigiasutuste vastu.⁴ Eurobaromeetri uuringu andmetel (november 2018) usaldavad rohkem kui pooled Eesti elanikest politseid (83%), sõjaväge (80%), riigiametkondi (64%), kohalikke omavalitsusi (63%), kohtusüsteemi

Artikli aluseks on peatükk 2.4.2 uuringuaruandest: Ragne Kõuts-Klemm, Halliki Harro-Loit, Indrek Ibrus, Signe Ivask, Marten Juurik, Andres Jõesaar, Madis Järvekülg, Sten Kauber, Väino Koorberg, Silja Lassur, Urmas Loit, Külliki Tafel-Viia. Meediapoliitika olukorra ja arengusuundade uuring. Tartu–Tallinn: Eesti Kultuurkapital, 2019.

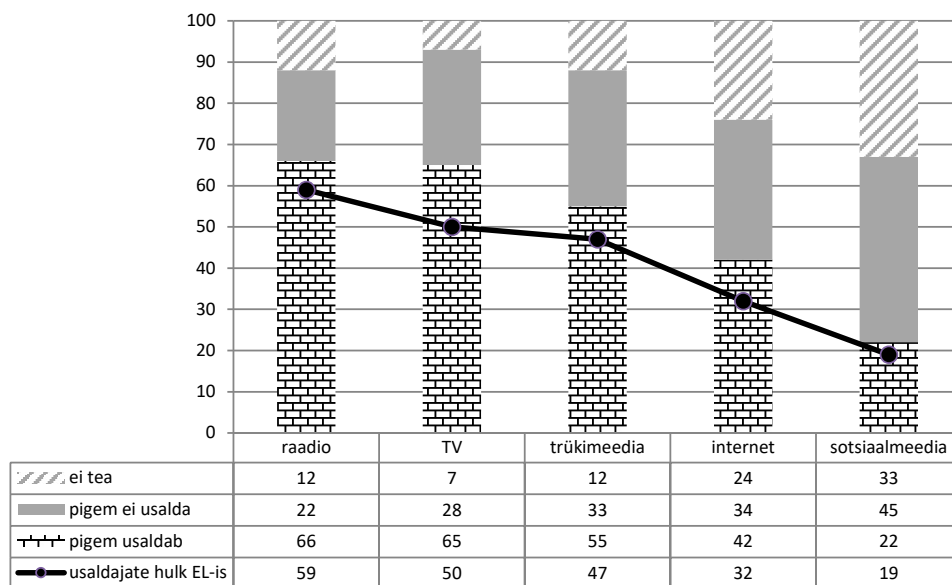
https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/2019_meediapoliitika_olukord_arengusuund_aruanne.pdf

¹ Ragne Kõuts-Klemm. High Diversity in a Post-Socialist Nordic Country: News Repertoires in Estonia. — *Participations: Journal of Audience & Reception Studies*, 2017, Vol. 14, nr 2, lk-d 364–378. <https://www.participations.org/Volume%2014/Issue%202/18.pdf>

² Saar Poll. Päevakajalised sündmused ja erinevad infokanalid 2014. http://www.saarpoll.ee/UserFiles/File/AEF_aruanne__1_.pdf

³ Inimliku vea tõttu jäi Raadio 4 sellest loetelust välja. Samas selgus raadiojaamade kuulamist puudutava küsimuse vastustest, et Raadio 4 on venekeelse elanikkonna seas populaarseim raadiojaam ja seda kuulab regulaarselt 42% sihtauditooriumist.

⁴ Vt Ragne Kõuts, Peeter Vihalemm, Marju Lauristin. Trust in the Context of Audience Fragmentation. — *CM: Communication Management Quarterly*, 2013, Vol. 26, lk-d 77–102; Ainius Lašas, *A Daily Democracy: Politics, Media, and Democratic Culture*. — Jan Zielonka (Toim). *Media and Politics in New Democracies: Europe in a Comparative Perspective*. Oxford: Oxford University Press, 2015, lk-d 137–153.

Joonis 1. Usaldus meedia vastu Eestis 2018. a sügisel võrrelduna Euroopa Liidu keskmisega (%).
Allikas: Eurobarometer

Eestikeelsed vastajad	Venekeelsed vastajad
„Aktuaalne kaamera“ (ETV ja ETV2) 93%	„Aktuaalne kaamera“ (ETV+) 63%
„Seitsmesed“ (TV3) 72%	PBK Eesti uudised 53%
Vikerraadio raadiouudised 70%	Raadio 4 uudised 46%
„Reporter“ (Kanal 2) 56%	„Sõnumid“ (RTR Planeta) 44%
Teiste eestikeelsete raadiojaamade uudised 48%	Venekeelsete telekanalite uudistesaadet „Vremja“ ja „Vesti“ 44%
	„Aktuaalne kaamera“ eesti keeles (ETV ja ETV2) 43%

Tabel 1. Televisiooni ja raadio uudistesaadet, mida usaldab üle 40% sihtrühma vastajatest
Allikas: Kantar Emor 2019

(61%), Euroopa Liitu ja valitsust (54%). Kõigi nende puhul on Eestis usaldajate hulk ligikaudu 10% suurem kui Euroopa Liidus keskmiselt. Sellist mustrit peetakse Kesk- ja Ida-Euroopa riikide hulgas erandlikuks ja esile tõstmist väärivaks ning selle põhjuseid omistatakse taasiseseisvumisel tehtud valikute adekvaatsusele uue riigisüsteemi ülesehitamisel, mille toetamisel oli ka meedial oma oluline roll.⁵

2018. a veebruaris korraldatud veeuudisteteemalises eriuuringus (Flash Eurobarometer 464) küsiti märksa suurema hulga kanalite (lisaks traditsioonilistele meediumidele ka *online*-ajalehtede ning videojagamise veebikeskkondade ja taskuhäälingu) usaldamise kohta. Eesti vastanutest usaldas *online*-ajalehti 60%, sotsiaalmeediat ning suhtlusäppe 37%, videoportaale ja taskuhäälingat 28%. Viimaste puhul tuleb aga arvestada, et suhteliselt suur hulk vastanutest ei osanud hinnata oma usaldust nende kanalite vastu — sotsiaalmeedia ja suhtlusäppide usaldusvääruse kohta ei osanud midagi arvata 34% ning videoportaalide ja taskuhäälingu kohta 53% küsitletutest.⁶

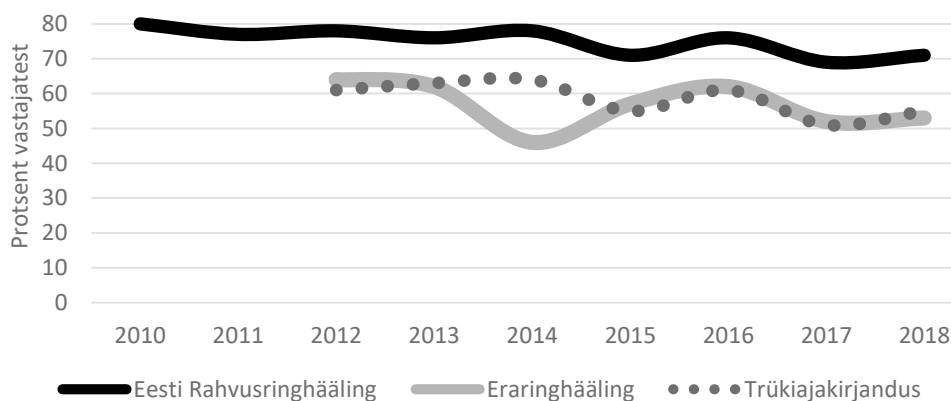
Raadio- ja telekanalitest usaldavad eesti- ja venekeelsed vastajad pigem avaõiguslike telekanalite uudiseid (vt tabel 1, samuti Andres Jõesaare artiklit meediakasutuse ja usaldusvääruse kohta käesolevas aastaraamatus).

Usaldus Eesti Rahvusringhäälingu vastu on olnud üldiselt kõrge, ehkki viimase kümne aasta jooksul aeglaselt langenud. Languse taga on meediausalduse üldine langus (joonis 2), samuti muutused eesti- ja venekeelse elanikkonna hinnangutes eri kanalite usaldusväärusele. Usaldus ERR-i kui institutsiooni vastu on aastatega muutunud sarnasemaks — kui 2013. aastal usaldas Turu-uuringute AS-i andmetel ERR-i 85% eesti- ja 55% venekeelsetest vastajatest, siis 2018. aastal olid need näitajad Kantar Emori andmetel 76% ja 59%.

Uuringud näitavad, et meediausaldus ei ole omaette seisev nähtus — seda ei vähenda mingi skandaal või mõne teema ebaprofessionaalne käsitlemine. Meedia on usalduse välja teeninud ajaloolise arengu tulemusena. Näiteks Blöbaum viitab sellele, et meediausalduse eeltingimused on olnud

⁵ Vt Lašas, 2015, lk-d 148–149.

⁶ Flash Eurobarometer 464: Fake News and Disinformation Online. 2018. https://data.europa.eu/euodp/data/dataset/S2183_464_ENG

Joonis 2. ERR-i, eraringhäälingu ja trükiajakirjanduse usaldusväärsus 2010–2018
Allikas: Turu-uuringute AS, Kantar Emor

„pressivabadus, meediapluralism, ajakirjanduse autonoomia ja ajakirjanduse professionaalsus“.⁷

Usaldus meedia vastu käib käsikäes üldise usaldusega teiste inimeste vastu ühiskonnas ja usaldusega riigiinstitutsioonide vastu.⁸ Seega võib muret tunda mõlema puhul: kui on märgata usalduse vähenemist meedia vastu, siis võib seda tõlgendada

kui elanikkonna vähest usku sellesse, et meedia täidab oma rolli ühiskonnas hästi. Teiselt poolt, väga madalale langev usaldus poliitika, valitsuse, kohtusüsteemi ja teiste institutsioonide vastu võib viidata sellele, et meedia on süsteemi kui terviku toimimise kahtluse alla seadnud — ning võib sealtkaudu ka ise usalduse kaotada.

⁷ Bernd Blöbaum. Trust and Journalism in a Digital Environment. — Reuters Institute of Journalism Working Paper, 2014, lk 34. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2017-11/Trust%20and%20Journalism%20in%20a%20Digital%20Environment.pdf>

⁸ Vt Nikolaus Jakob. The Tendency to Trust as Individual Predisposition — Exploring the Association between Interpersonal Trust, Trust in the Media and Trust in Institutions. — Communications, Vol. 37, nr 1, lk-d 99–120; Jan Müller. Mechanisms of Trust: News Media in Democratic and Authoritarian Regimes. Frankfurt: Campus Verlag, 2013.